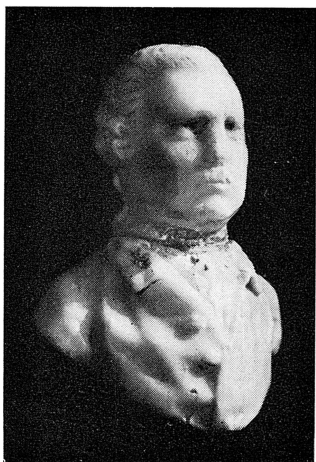

ANDERS SOLINUS, ett säreget levnadsöde

*Anders Solinus. statyett från
England.*

Den 31 maj 1709 föddes enligt Mora församlings dopbok en Dunderpojke, som blev döpt till Anders. Hans föräldrar hette Dunder Anders Andersson och Garp Marit Andersdotter. Den lille pojken Anders fick fyra syskon, nämligen Nils, Anna, Mats och Per. Familjen bodde i Dundergården i Utanmyra på Sollerön. Om familjeförhållandena är i övrigt inget känt annat än en bevarad bouppteckning efter Anders broder Nils. Av denna handling framgår, att Nils var mycket förmögen efter dåtida förhållanden.

Som alltid från dessa gamla tider har timade händelser berättats från generation till generation. Dessa s. k. sägner har fortlevat till våra dagar. Vad vi nu vet om denne Anders har berättats på sådant sätt och sammanställts och upptecknats av veterinär P. Nordqvist. Hans källor är till stor del Skäggatorps arkivhandlingar.

Nordqvist berättar att han vid en av sina många sjukresor till Sollerön satt hos nämndemannen Vik Mats Matsson vid en kopp kaffe. Vik Mats var en kunnig och duktig berättare. Vid detta tillfälle berättade han om gamla Sollerön och hur det varit, och så säger han plötsligt: ”En gång i min barndom hörde jag berättas om ett helt tråg fullt med silversaker, som var skänkta av en rik

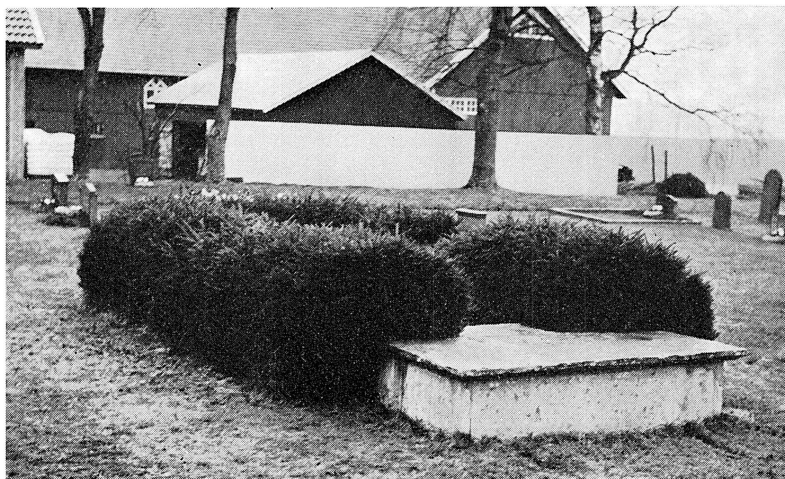

Skäggatorp.

man i England till hans släktingar på Sollerön". Nordqvists första fråga blev naturligtvis: "Vem var denne mannen?" Ja, Vik Mats kunde icke säga någonting annat än att han hade titeln Hovkonstnär. Titeln hovkonstnär var egendomlig, och att tänka sig en Solleröbo som på 1750-talet var hovkonstnär i England gjorde saken ännu mera intressant. Nordqvist började så intressera sig för problemet för att söka finna en lösning. Han berättar själv: "Det gick ju så till att var gång jag hade en sjukresa till Sollerön, så talade jag först om vad Vik Mats hade berättat, och så kanske jag talade om någonting, som jag hade fått höra i någon stuga. Det var som att plocka ihop ett pussel, där bitarna var från sjuttonhundratalet, alltså ett par hundra år gamla. Så småningom utkristalliserades några sägner."

Den första sägner berättar att medan Sollerön var kapellförsamling under Mora måste soldbyggarna varje sön- och helgdag bege sig till kyrkan i Mora. Sjön var närmaste vägen till Mora, och färden gick för det mesta båtledes. När sjön gick hög eller då isen varken bar eller brast voro dess färder nog så riskfyllda.

"För
Lars Ersson
Tenner
och
dess Hustru
Lena Anders-
dotter
U H
Frisängen
1794"

Gravtumba vid Händene kyrka för Solinus systerson.

På en sådan kyrkfärd hade en liten pojke fått följa med. Han var emellertid för trasig för att få följa med in i kyrkan, varför han lämnades kvar i båten. På den tiden måste ju barnen lyda föräldrarna, och pojken fick stanna i båten. Pojken blev icke sysslolös. Han hade en fiol i båten, och så spelade han. Så berättar sägnen att en svensk kung hade gått förbi och fått höra pojken spela. Kungen blev imponerad av pojkens musik och tog sig an honom. Pojken fick följa med till Stockholm, där han fick utbildning i sin konst på kungens bekostnad. Denne pojke skall sedan ha rest till England och blivit både rik och framstående.

En annan sägen berättar att en Sollerökvinnna hade haft sitt barn med till Stockholm och lämnat det kvar där. Ja, sägnen berättar t. o. m., att hon utan vidare skulle ha lämnat barnet på en gata och att det sedan blivit upptaget av en förmögen familj, som tagit barnet som sitt eget.

Den tredje sägnen berättar om två engelska prinsar, som rest i Sverige och kommit upp till Sollerön. De träffade där en pojke, som de fattade tycke för sedan han gjort dem tjänster. Pojken

fick sedan följa med dem till England, där han med deras hjälp fick en god ställning.

De där sägnerna hör nog egentligen ihop. Det var nog så att kvinnan tog sin son med till Stockholm. Anders föräldrar kan ha gjort en resa till Stockholm, och sonen Anders har fått följa med. Han kan så av någon anledning ha lämnats kvar, när föräldrarna reste hem.

I husförhörsboken för år 1717 står antecknat vid sidan om Anders namn ”— finns i Stockholm.” Vad är det som gör att Anders lämnats kvar i Stockholm? Av vilken anledning lämnade föräldrarna sin son? Efter den tidpunkten återfinns Anders ej mer i Mora församlings kyrkoböcker.

Sägnen om de engelska prinsarna har säkert verklighetsursprung, eftersom Anders söker upp dem då han senare kommer till England. Redaktör Anders Pers har gissat att de engelska prinsarna kan ha följt med någon falkenerare, som vistats på Sollerön vid denna tid.

Falkenerare är en person som inövar falkar till jakt samt sköter och vårdar dem. Vid falkjakt är jägarna till häst, och falkeneraren medför den dresserade falken, som är försedd med en tofsprydd läderhuva. Falken sitter på hans behandskade hand. När en fågel skräms upp, befrias falken från huvan och släpps. Falken stiger upp i luften och slår den flyende fågeln, medan jägaren i sporrsträck skyndar efter för att ta falkens slagna byte.

Falkjakt var en omtyckt sport ute i Europa. Kungar och stormän ägnade sig åt falkjakt. Överfalkmästaren vid hoven var en betydande person och hade hög rang. I England var falkjakt på modet ända fram till mitten av 1800-talet. Även i gränstrakterna mellan Sverige-Norge bedrevs mycken falkjakt.

Nordqvist har även gjort efterforskningar om vad det kunde ha varit för engelska prinsar, som varit på Sollerön. Han stannade då för att det möjligen kan ha varit Churchills stamfäder. Det var alltså Charles Spencer, 5:e earlen av Sunderland, och hans bror. Av de två pojkarna var den ene 12 år och den andre ungefär 17 år vid den tiden. Charles Spencer blev genom arv även 3:e hertig av

Marlborough. Han dog kort efter det han ärvt dessa titlar, och hans yngre bror, som var ungefär jämgammal med Solinus, ärvde titlarna.

Dr. Bergström från Skara har hittat Anders namn i kyrkböckerna i Stockholm, där han fick skolunderbyggnad. Som tjugooråring studerar han i Uppsala. Anders har nu efternamnet Solinus. Man finner säkert ordstammen "Sol" från Soolön, Sollerön, och den latinska ändelsen, som var så vanlig bland studerande vid den tiden och även senare. Hans tankar fanns säkert på Sollerön vid många tillfällen, eftersom han valt detta efternamn.

I Uppsala blev Solinus okontant med en officer. Det kan ha varit en kärleksaffär eller någonting annat. Det vet vi ingenting om. Alltnog duellerade dessa båda, och Solinus dödade officeren och måste fly ur landet. Vart flyr han? Jo, han flyr direkt till England och får tjänst hos hertigen av Marlborough.

Genom efterforskningar i England har verifierats att Solinus kom till London som tjugooråring och att han var en mycket ordentlig och skötsam man. Han har varit stewart, 1:e tjänare, hos hertigen av Marlborough, den 5:te earlen av Sunderland som var jämgammal med Solinus. Detta talar för att det verkligen var dessa båda framstående adelsmän från England, som var på Sollerön vid den tiden. Den som nu var hertig hade tillträtt 1729, samma år som Solinus kom till London.

I Marlborough House, där f. engelska änkedrottningen bodde, tillbringade tydligen Solinus hela sitt liv. Av hans testamente framgår det också att han lyckats samla en betydande förmögenhet.

Titeln stewart vet man inte absolut säkert vad det betyder i England vid den tiden. En förvaltare för ett kloster kallades också för stewart. Man kan nog utgå ifrån att det är den främste tjänaren eller någon slags förvaltare.

Så var det en sägen om att den rike mannen i England skulle vilja dö i Sverige. För den skull skickade han hem pengar till sin broder Dunder Nils Andersson på Sollerön. Denne skickade iväg sina två pojkar Lars och Mattias att söka upp en lämplig egen-

dom där Solinus skulle bosätta sig. Nordqvist var övertygad om att de var direkt skickade till Skäggatorp i Västergötland för att köpa den gården. Samtidig med Solinus i London var nämligen en präst i Svenska församlingen, som hette Carl Noring. Carl Norings mor var född Viktorin, och Skäggatorp hade tidigare ägts av häradshövdingen Petter Viktorin. Skäggatorp ägdes nu av konsistorienotarien Lars Brisman.

Vik Mats har berättat, att de två männen ridit hela vägen. De hade färdats den gamla ridvägen över Vik-gårdens gamla fåbodställe Görsjöberg för att över Västerdalarna ansluta sig till den stora rid- och färdvägen genom Bergslagen till Västergötland och Syd-Sverige.

Sägnen berättar vidare att de två pojkarna Lars och Mattias kommer till Skäggatorp och framför sitt ärende. Brisman säger i lite hånfull ton: "Ni får väl borga för er." Då säger Lars till Mattias: "Ta av dig strumpan du Mattias, den borgar nog för dig". Upp ur strumpan tog han ett belopp som var större än köpeskillingen.

På den tiden utgavs sedlar i England, som även gällde i Sverige, men dessutom utgav enskilda banker i Sverige också sedlar. Mattias kunde därför mycket väl haft sedlar till det beloppet i strumpan. Från bevarat köpebrev på Skäggatorp, daterat Skara den 2 januari 1773, framgår att köpesumman var 9000 daler silvermynt och att egendomen försålles till Hofmästaren Anders Solinus.

Solinus kom aldrig att bosätta sig på Skäggatorp i Västergötland. Han avled i London 1776 den 12 april. Hans dödsattest lyder sålunda:

"Utdrag ur dödboken för Svenska församlingen i London, Anders Solinus, stewart hos Earl Spencer, närmare 70 år gammal, avled i Herranom den 12 aprilio, efter 2 dagars sjukdom. Kom till London för vid pass 50 år sedan såsom en fattig yngling, genom flit och dygdigt uppförande förvärvade anseelig egendom, som han testamenterade till dess släkt i Sverige. Till Svenska kyrkan i London lämnade han 10 pund.

Den 17 aprilio blev han begravnen i Paddington."

Det blev i stället hans broder Dunder Nils Andersson från Sophia Magdalena församling Sollerön, som genom arv blev ägare till Skäggatorp.

Solinus testamente finnes i svensk avskrift, gjord av kyrkoherden vid svenska kyrkan där i London, Carl Noring. Denna Carl Noring har tydligen Solinus umgåtts med mycket flitigt, och han var säkert mycket kyrklig av sig. Kyrkligheten kan spåras i senare släktled på Sollerön och Västergötland.

Efter sin svärfar hade Carl Noring ärvt en betydande förmögenhet. Norings mor hade en bror som var en framstående affärsman i London. Denne broder, som ofta kallades för ”rike morbror” lämnade efter sig en förmögenhet på 160000 pund åt Carl Noring. Veterinär Nordqvist berättar: ”När jag såg att Carl Noring gjort denna översättning av testamentet och även fick veta att han donerat 4000 pund till Uppsala universitet, så tänkte jag: Han må väl aldrig ha knuckt hela det här arvet! Men så var det ju icke. Jag kom ju sedan underfund med hur väldigt rik han själv var.”

Solinus testamente lyder:

Uti Guds namn — amen. Jag Anders Solinus av församlingen Sankt James inom Westminster distrikt, uti Grevskapet Middelsex (det finaste distriktet i London), varande vid god hälsa och af sundt förnuft, minne ock begrepp, gör ock Publicerar denna min yttersta vilja ock testamente, på sätt som följer nämligen;

Sedan följer en oändlig uppräknig av fastigheter och ägodelar, fast som löst, som fördelas mellan hans syskon i Sollerön, Mora församling, Nils, Mattias och Anna, samt vänner och tjänstefolk i London. Vidare 10 pund till Mora kyrka, 10 pund till Capellet på Sollerön, 20 pund till de fattiga i Mora, vidare 10 pund till de fattiga hörande till den svenska kyrkan ut Princes Square Ratcliff Highway i London.

Vi vet att detta testamente fanns i avskrift på Skäggatorp i Västergötland och att det även funnits i avskrift här på Sollerön. Det var vidare Solinus bror som var nere i Stockholm för att få hjälp att utfå arvet från England. Han vänder sig till en notarie i Stockholm som förklarar sig villig att hjälpa honom att utfå

arvet. Dunder Nils får beskedet att komma igen om fjorton dagar. När han så kommer tillbaka, då känner denne notarie icke igen honom. ”Ja men Ni har fått mina papper” säger Dunder Nils. ”Jag har inte fått några papper, och om ni bråkar här så tillkallar jag polis,” får han till svar. Sollerökarlarna brukar vara ganska manhaftiga av sig, men Dunder Nils tycks inte ha varit det. Han vågade inte göra någonting. Han vågade inte gå hem till Sollerön, utan enligt sägnen skall hans hustru blivit tvungen att gå ner till Stockholm för att hämta hem honom. Det berättas vidare att han gick på sin fäbodgård i Gesunda och knöt händerna och muttrade: Här skall jag gå och slita jag som kunde ha varit miljonär.

Av den i testamentet omnämnda förmögenheten har tydligen ingenting utöver vad som hemsänts under Solinus livstid kommit arvingarna tillhanda. Släktingarna på Sollerön ha ingenting fått, och ej heller har någonting lämnats till Mora kyrka, Sollerö kapell eller de fattiga i Mora. Av tråget med silversaker återstår endast en lång silverkedja, som delats upp mellan släktingar, samt en liten marmorbyst, föreställande Solinus. Att någonting åtgjorts visar dock en anteckning om ett kvitto från en sekreterare Kjellin, som fått i uppdrag att bevaka Mora församlings och Sollerö kapells intressen av testamentet.

Som synes är det ej mycket vi vet om människan Solinus och hans levnad. Ett högst säreget levnadsöde är det dock.

Henry Persson

Dundersläkten i nutid

Solinus släktingar i Västergötland, som på ett så underligt sätt hamnat i denna bygd, har inte kunnat undgå att intressera sig för sin släkt och sin härstamning från Dunder-släkten på Sollerön. År 1944 gjordes den första trevaren till kontakt, då Dr Daniel Ljunggren från Synnerby och hans morbror Dr Bertil Bergström besökte Sollerön, och en släktträff ordnades i Karl Lärkas stuga. Närvarande var också Vet. Carl Nordqvist, som berättade om sina undersökningar angående släkten. Spridda kontakter mellan släktgrenarna på Sollerön och Västergötland förekom under årens lopp, men först år 1967 var man färdig för nästa släktemöte, även

nu på Sollerön, med nära hundratalet deltagare från västgötagrenen. Vet. Nordqvist medverkade även då och berättade om sina fortsatta undersökningar, som var ämnade att ligga till grund för en doktorsavhandling. En släktförening bildades, och man beslöt att samlas till släktemöte vart femte år.

År 1972 var turen kommen till Västergötland, och man samlades till ett storartat släktemöte i den gamla kulturbygden på Kinnekulle, där släkten hamnat. Omkring 250 personer deltog, varav ett fyrtiorotal från Sollerön. Dock var Carl Nordqvist ur tiden och därmed de fortsatta släktforskningarna ofullbordade. Man ordnade föredrag, rundturer och samkväm med rikliga inslag av sång och musik med både dala- och västgötaanknytning. Sin kyrksamhet trogen besökte man de äldsta ättlingarnas kyrkor och gravar, och till sist dracks kyrkkaffe på Skäggatorp, den gård som ursprungligen inköpts för Solinus räkning. Solinus skulle säkert ha funnit sig väl tillrätta här — om han bara hunnit fram. Naturen är den samma som i England, men i mindre skala: det mjuka, böljande bördiga landskapet, den disiga luften från Västerhavet, rikedomen på ädla lövträd, ja, t. o. m. de praktfulla rödbokarna av den sort som Solinus skulle minnas från herresätena i England. Det nya land han lärt sig älska i förening med barndomslandet i mer förfinad upplaga än vad Soll kunde erbjuda hovmannen från London.

På Skäggatorp residerar ännu en släkting i rätt nedstigande led, Carl Svensson, och han fick ur länsantikvariens hand mottaga diplom för det föredömliga sätt, på vilket han samlat och bevarat släkttraditionerna. Det blev en oförglömlig folkfest i sommarfagert Västergötland, och den krävande organisationen klaffade utmärkt. Sollerösläkten måste ha känt att rotträdarna till Västergötland växt sig starka och berikande och att släktgrenen omplanterad i nytt klimat och ny jordmån bildat en planta med arv av både västgöta- och dalakynne.

L. S.